

Ehl-i Beyt Sempozyumu, 20 Şubat 2005, Meram, KONYA

Her yılın son sayısını dosya olarak çıkarmayı gelenek haline getiren *Marife* dergisinin 2004 yılı son sayısının dosya konusu Ehl-i beyt idi. *Marife* dergisi ile Meram Belediyesi'nin ortaklaşa düzenlediği Ehl-i Beyt Sempozyumu sabah ve öğleden sonra olmak üzere iki oturum halinde gerçekleştirildi.

Sempozyum pazar günü sabah 10.15'te Konya'nın tanınmış kurrâ hâfızlarından Hasan Hüseyin Varol'un el-Ahzâb sûresi'nin 28-34. âyetlerini okumasıyla başladı. Program tertip heyeti adına *Marife* dergisi editörü Doç. Dr. Ahmet Yaman'ın kısa açılış konuşmasından sonra I. Oturum, Prof. Dr. Ahmet Önkal'ın başkanlığında açıldı. Önkal, müslümanların tarih boyunca Ehl-i beyt'e büyük bir sevgi ve saygı duyduklarını ifade ederek, bu hürmetin neredeyse inanç noktasına varan bir boyut kazandığına dikkat çekti. Bu sevginin zaman zaman istismar da edildiğini vurgulayan Önkal, sempozyumun Ehl-i beyt'in toplumdaki yerinin ne olması gerektiğinin anlaşılmasında yardımcı olacağı umudunu dile getirerek sözü ilk tebliğci Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye verdi. Hatemi konuşmasına, "Şehîdü'ş-şühedâ olan Hüseyin'in âdeti sebebiyle müminlere taziyetimi bildirerek başlıyorum" dedi. Hatemi, günümüzde Ehl-i beyt sırrına vâkıf olunamadığından yakınarak, âşûrânın bir aşure tatlısı günü olarak lanse edilmesinin yanlışlığını vurguladı. Kur'an-ı Kerim'deki "zibh-i azîm'in (büyük kurban) Hz. Hüseyin olduğunu dile getiren Hatemi, gençlerin misyonerlerin eline düşmemeleri için onlara, Kur'an'da emredilen peygamber ve Ehl-i beyt sevgisinin aşılması gerektiğini vurguladı.

Ehl-i beyt sevgisinin Kur'ânî dayanaklarını sunacağını söyleyen Hatemi bu bağlamda ilk olarak kâmil iman sahibi olmak için, "Allah'ı seviyorsanız bana tabî olun" âyetinde (Âl-i İmrân 3/31), tabî olmanın içinde Hz. Ali'nin ve Hz. Fâtıma'nın da yer aldığının bilinmesi gerekir, dedi. Yine Şûrâ sûresi 23. âyette geçen "Sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum" ifadesindeki akrabalıktan kastedilenin Ehl-i beyt olduğunu, kezâ "kendilerine nimet verilenlerin yoluna ilet" ifadesindeki "nimet verilenlerin" de Ehl-i beyt olduğunu ifade etti. Hüseyin Hatemi son olarak, Tekâsür sûresindeki "sonra size verilen nimetlerden hesaba çekileceksiniz" âyetindeki "nimetlerin" Ehl-i beyt olduğunu, insanların Ehl-i beyt'i ve kevseri bırakarak tekâsüre saptıklarından dolayı

dikkatlerinin çekildiğini vurguladı. Hüseyin'in gününü aşure bayramı olarak değerlendirirseniz, Hüseyin'den sorulacak, Ehl-i beyt'e sevgi göstermekten sorulacak diyerek gidişatın hiç iyi görünmediğini vurgulayan Hatemi, Cenâb-ı Allah bize Ehl-i beyt sevgisini nasip etsin diyerek Fasih Dede'den birkaç dörtlük okuyarak konuşmasına son verdi.

İkinci tebliğci Yrd. Doç. Dr. Bahaüddin Varol; "Siyasallaşma Sürecinde Ehl-i beyt" başlıklı tebliğine, Ehl-i beyt kavramının etimolojik ve filolojik tahliliyle başlayarak kavramın çok anlamlı olduğunu vurguladı. Câhiliye döneminde, Kureyşliler'in Kâbe'yi 'beyt' olarak ifade ettiklerini, Kâbe hizmetlerini yapanlar için "sâhibül-beyt ve ş-ş-ş-ş" dediklerini, bu bağlamda Kureyş'in Câhiliye devrinde kendisini Ehl-i beyt olarak gördüklerini söyledi. Ancak peygamberimizin Ehl-i beyt kavramını, hem eşleri hem de *Kisâ ehli* (kendisi, Ali, Fâtma, Hasan ve Hüseyin) için kullandığını söyleyen Varol Hz. Ali'nin, hilafetin kendi hakkı olduğunu düşünmesine rağmen ihtilâf çıkarmadığını, ilk üç halifeye de itaat ettiğini ve onların danışmanlıklarını yürüttüğünü ifade etti. Hz. Hüseyin'in şehâdetinin kırılma noktası olduğunu söyleyen Varol, Ehl-i beyt'in siyasallaşma sürecinin bu dönemle başlayıp, Hucr b. Adiy, Tevvâbûn ve Muhammed b. Hanefiyye hareketleriyle devam ettiğini vurguladı.

Üçüncü tebliğci Yrd. Doç. Dr. Mustafa Öztürk, "Tefsir Geleneğinde Ehl-i beyt Anlayışı" başlıklı tebliğinde, Ahzâb sûresinin 33. âyetinde geçen Ehl-i beyt tabiriyle ilgili olarak Sünnî müfessirler ile Şii müfessirler arasında bir tartışma olduğunu, bu tartışmayı hem Taberî, Begavî, Âlûsî gibi Sünnî hem de Kummî, Kâşânî, Tûsî, Tabersî, Tabâtabâî gibi Şii kaynaklardan takip ederek sunacağını söyledi. Öztürk tartışmaya geçmeden önce, Fîrûzâbâdî'de ehl kelimesinin on ayrı anlamda, *beyt* kelimesinin ise 15 ayrı anlamda kullanıldığını belirtti. Kur'an-ı Kerim'de üç yerde Ehl-i beyt kavramının geçtiğini söyleyen tebliğci, bu yerlerdeki anlamlarının Hûd sûresi 73. âyette Hz. İbrahim, Kasas sûresi 12. ayatte Hz. Mûsâ'nın annesi olduğunu ifade etti. Kavramın kullanıldığı Ahzâb sûresi 33. âyetin ise tartışmanın odağında yer aldığını, Şii müfessirlerin tamamının,; Ümmü Seleme rivayetine istinaden Ehl-i beyt'in *âl-i abâ*, *âl-i kisâ* olan beş kişi olduğuna inandıklarını söyledi. Bu rivayetin Ehl-i sünnet tarafından da kabul edildiğini ifade eden Şii müfessirlerin diğer dayanakları şunlardır: (a) Şûrâ sûresinin 23. âyeti. Âyetteki *kurbâ* (akrabalık) ifadesiyle ilgili olarak İbn Abbas'ın sorusuna Hz. Peygamber'in *kisâ ehli* cevabını verdiğini söylerler. (b) Âl-i İmrân sûresinin 61. âyeti. Bu ayet mübâhale âyetidir. Resûlullah mübâhale randevusuna sadece Hz. Ali, Hz. Fâtma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i götürmüştür. Bu da, Ehl-i beyt'in sadece bunlardan oluştuğu anlamına gelmektedir. (c) Ahzâb sûresi 33. âyeti ile ilgili filolojik tahliller. 28-34. âyetler bir bütün olarak düşünüldüğünde, hitap hep müennes sîgayla peygamber hanımlarıdır. Ancak sadece Ehl-i beyt'in zikredildiği yerde hitap müzekker sîgayla yapılmıştır. Tabâtabâî, Ehl-i beyt'in geçtiği âyetin müstakil olarak indiğini,

ancak sonradan bu âyetlerin arasına dâhil edildiğini söyler. Hâlbuki Mehdi Bâzergân'ın tesbitine göre 28-34. âyetler hicrî 5. yılda bütün olarak inmiştir.

Sünnî müfessirlere gelince, Taberi'de iki görüş vardır: (a) Ehl-i beyt bu beş kişidir. Mücâhid, Katâde ve Taberi bu görüştedirler. (b) Zinhar başkası değil, sadece ezvâc-ı tâhirât/peygamber hanımlarıdır. Bu görüş İkrime el-Berberî'ye isnat edilmiştir. Şii müfessirler, İkrime'nin Haricî olduğunu, Sünnîler'in cerh ta'dîl kitaplarında da, Bu şahsın güvenilir bir râvi olmadığı ve ondan hadis alınmaması gerektiği belirtildiğini söyleyerek bu ikinci görüşü çürütmeye çalışmışlardır. Bir de uzlaşmacı bir görüş vardır ki Zeccâc Me'âni'l-Kur'ân'da Ehl-i beyt kavramının içine hem peygamber hanımlarını hem de beş kişiyi dâhil ederek dilin bu anlama imkânını taşıdığını belirtir. Kendisinin de bu uzlaşmacı görüşü benimsediğini ifade eden Öztürk, ayrıca Ehl-i beyt'e, Hz. Ali ve Hz. Fâtîma'ya karşı kişisel olarak diğer tüm sahâbeden daha fazla sevgi ve hürmeti olduğunu söyleyerek konuşmasını bitirdi.

Başkan Ahmet Önkâl da uzlaşmacı görüşü benimsediğini söyleyerek, tebliğlerin müzakeresi için sözü Prof. Dr. Yusuf Işıcık'a verdi. Işıcık konuşmasına İbn Teymiyye'nin "Hüseyin'i öldüren, öldürülmesine yardımcı olan veya buna razı olanlar üzerine Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti olsun. Allah onlardan hiçbir şeyi kabul etmeyecektir." sözüyle başladı. Hz. Ali'nin ilk üç halife zamanında hep onların yanında olduğunu ve danışmanlıklarını yaptığını söyleyen Işıcık, Öztürk'ün tebliğinin yerli ürün kaynağı, te'villerden, ithal ve yabancı düşüncelerden uzak, güzel ve aklın aktif olduğu bir çalışma olduğunu söyledi. Ancak tebliğ sahibinin sunumda dile getirmediği ama tebliğinde yer alan İbn Kesîr ile ilgili düşüncelerinde tenkit edilecek yönler olduğunu söyleyerek konuşmasına son verdi.

İkinci müzakereci Prof. Dr. Adnan Demircan, konuşmasına Öztürk'ün dile getirdiği uzlaşmacı görüşe kendisinin de katıldığını vurgulayarak başladı. Hz. Peygamber'in hayatının bir bütün olarak ele alındığında, kurumsal bir Ehl-i beyt anlayışından bahsetmenin zor olduğunu ifade etti ve bu kavramın İslâm tarihinde en çok tartışılan konulardan birinin odak noktası olduğunu söyledi. Demircan, Varol'un tebliğini başarılı bulduğunu ancak onun Ehl-i beyt'in siyasallaşma sürecinin Hz. Hüseyin'in şehid edilmesinden sonra başladığı düşüncesine katılmadığını, siyasallaşma sürecinin Hz. Peygamber'in hastalığında ortaya çıktığını söyledi. Bu noktada o zaman Ehl-i beyt kavramının geçip geçmemesinin önemli olmadığını, önemli olanın Hz. Ali'nin Hâşimoğulları'ndan biri olarak biraz da Arap örfüne bağlı bir tutumla halifelik hakkının kendine ait olduğunu düşünmesi bulunduğunu belirtti. Demircan, Öztürk'ün İkrime'nin haricî olduğu şeklindeki ifadesine katılmadığını, bunun tartışmalı bir husus olduğunu, onun İbn Abbas'ın kölesi ve Berberî asıllı bir müslüman olduğunu ve kendisinin Ehl-i beyt'le ilgili düşüncesinin de uzlaşmacı görüşle paralellik arzettiğini söyleyerek sözlerini tamamladı.

Başkan Ahmet Önkal tebliğcilere beşer dakikalık konuşma süresi verdi. Söz alan Hüseyin Hatemi, Türkiye'deki yaş ortalamasına göre artık son dakikalari yaşadığını söyleyerek, sözü dolaylı anlatacak bir yaşta olmadığını, o bakımdan inandıklarını direkt söylediğini vurguladı. Toplantının, konuyu alfabe düzeyinde ele alması yönüyle anlaşılmadığını, o bakımdan keşke halka kapalı bir tartışmalı toplantı olsaydı diye düşündüğünü dile getirdi. Halkın kafasının karıştırılmaması gerektiğini, Ehl-i beyt'in sadece beş kişiden ibaret sayılmasının, peygamber hanımlarının ayrı bir statüde değerlendirilemeyeceği anlamına gelmediğini söyledi.

İkinci oturum saat 14.00'te Prof. Dr. Hayreddin Karaman'ın başkanlığında açıldı. Karaman Çorumlu olduğunu, çocukluk arkadaşlarından bazılarının Alevî olduğunu ve onlarla çok iyi anlaştıklarını söyleyerek, Çorum ve Maraş olayları baş gösterince, insanların birbirine girdiklerini ve dostluklarını unuttuklarını söyledi. Bu olayların millet üzerinde emelleri olan kişilerce tezgâhlandığına inandığını söyleyen Karaman, adeta tekrar bir Cemel Vak'ası'nın yaşatıldığını ifade etti. Karaman, Alevîlik-Sünnîlik ve Şiîlik'le ilgili tarafların ihtilâflarında göz önüne alınması gereken kıstasın, bu gruplar arasındaki ihtilâfin temas ettiği noktanın ve bunun dindeki yerinin ne olduğunun tesbitidir diyerek, Ehl-i beyt sevgisi ve yolunun gruplar arasında ortak nokta olduğunun unutulmaması gerektiğini söyledi.

İlk tebliğci Fermani Altun, konuşmasına Fuzûlî'den bir mersiye okuyarak başladı. Alevîlik'le ilgili onlarca tanımın ve konumlandırmanın olduğu bir ortamda kendilerinin Dünya Ehl-i beyt Vakfı olarak, Alevîliği, İslâm'ın özü olarak tanıttıklarını, zira Hz. Peygamber'in müminlere emrettiği Ehl-i beyt'in İslâm'ı yaşadıklarını söyledi. Kerbelâ Vak'ası'nın sadece belli kesimlerin değil, tüm Müslümanların yas günü olduğunu söyleyerek, İslâm'ın kitabı bir, peygamberi bir, dini bir ve Ehl-i beyt'i birdir dedi. Yezîd Hz. Hüseyin'e gel sana saray vereyim, şunu vereyim, bunu vereyim demiş ama Hz. Hüseyin hayır, ben dedem Muhammed'in ve babam Ali'nin yolunda olacağım demiştir diyen Altun, İmam Cafer es-Sâdık'ın Ebû Hanîfe'nin hem babalığı hem de hocası olduğunu ifade etti. Alevî-Sünnî ayrımının XII. yüzyıl sonrasında ortaya çıktığını vurgulayan Altun, günümüzde Ehl-i beyt istismarcılığı yapanları da kabul etmediklerini söyleyedi ve İstanbul'da bir Ehl-i beyt Üniversitesi kurmayı düşündüklerini dile getirdi.

İkinci tebliğci Yrd. Doç. Dr. Adil Yavuz, kisâ hadisini ve sakaleyn hadisini mercek altına aldığı konuşmasında; kisâ hadisi ile ilgili rivayetlerden en sahihinin, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki Ümmü Seleme rivayeti olduğunu söyledi. Yavuz Vâsile b. Eska' ve Selmân-ı Fârisî'nin Ehl-i beyt'ten olduklarına dair ifadelerin taltif için olduğunu söyleyerek peygamber hanımlarının da tartışmasız Ehl-i beyt içinde olduklarını belirtti. Sakaleyn hadisinin de yirmi

yedi tarihi olduğunu söyleyen Yavuz, “Kitabım ve Ehl-i beyt’im” ifadelerinin sahih olduğunu vurguladı.

Üçüncü tebliğci Doç. Dr. Ahmet Yaman, aralarda birlik ve beraberlik muhtevallı konuşma yapan başkan Hayreddin Karaman’a konuşma fırsatı vermek amacıyla tebliğini sunmayarak vaktini Karaman’a tahsis etti.

İlk müzakereci Prof. Dr. Zekeriya Güler yöntem eleştirisi yaparak konuşmasına başladı. Usulün olmadığı yerde vusül yoktur diyen Güler, rivayetin dirayetle anlam kazanacağını, meselelere tarafların samimiyet ve iyi niyetle yaklaşması gerektiğini vurguladı. Ümmete bırakılan iki değerli şeyin mahiyeti konusunda Kur’an ile birlikte zikredilen “ıtrat/Ehl-i beyt” tabirinden sünnetin anlaşılması gerektiğine de vurgu yapan Güler, Fermani Altun’un, dinin kaynak hiyerarşisi bağlamında “Kur’an, Ehl-i beyt ve Sünnet” şeklindeki yaklaşımının birlik ve beraberlik açısından yerinde olduğunu ve kendisine katıldığını ifade etti. Hadis otoritelerine göre “كنت كنزا مخفيا/Ben gizli bir hazine idim” ve “لولا السستان لهلك النعمان/Son iki yıl olmasa Nu‘mân helâk olmuştu” gibi rivayetler uydurma olduğu halde birçok kesimden insanların bunları kullanmaya devam ettiklerini söyleyen Güler’in, kendilerine sahâbe nesli arasında olup biten acı hadiselerin âkıbeti sorulan İbn Abbâs’ın Haşr süresinin 10. İmam Ca’fer es-Sâdık’ın da Tâhâ süresinin 52. âyetini okuyarak cevap verdiklerini hatırlatması, tefrikayı önlemeye yönelik özel bir mesaj niteliği taşıyordu. İkinci müzakereci Yrd. Doç. Dr. Seyit Bahçivan da, dördüncü İmam Zeynelâbidin’in oğlu Zeyd’in Emevîlere karşı kıyamına 20.000 kişinin destek verdiğini, ancak hareket öncesi taraftarlarının Zeyd’e Ebû Bekir ve Ömer hakkında ne diyorsun diye sorduklarında, Zeyd’in “Ecdadımdan onlar hakkında hayırdan başka bir şey duymadım” dediğini söyleyerek Ehl-i beyt’in diğerleriyle sorununun olmadığını vurguladı. Yine Ebû Hanîfe’nin “Zeyd’in haksızlıklara kıyamı, Resûlullah’ın Bedir’de müşriklere karşı kıyamıdır” dediğini vurgulayan Bahçivan, birlik ve beraberlik için çalışılması gerektiğini ifade etti. II. Oturumun başkanı Hayreddin Karaman, kendisinin Alevîler ve Şiîler’le ilişkiyi diyalog olarak görmediğini, zira bu grupların birbirine göre “öteki” olmadığını, aynı aileden olduklarını söyleyerek birlik ve beraberlik vurgusu ile sempozyumu kapattı.

Sonuç olarak farklılıkların zenginlik olarak algılanması gerektiği düşüncesini desteklemesi bakımından da başarılı bulduğumuz sempozyumun, aynı dine ve kitaba inanan insanlar arasında birlik ve beraberliğin temin edilmesine bilimsel düzeyde bir katkı sağladığı kanaatini taşıdığımızı, bildirilerin bu kanaati desteklediğini ifade etmeliyiz.

Doğan KAPLAN, Arş. Gör.

SÜ İlahiyat Fakültesi, Meram/KONYA